

COGreen

COMMUNITY-BASED ACTION
FOR A GREEN TRANSITION

**WYDARZENIE 11.1: UWOLNIENIE PROCESÓW AKTYWACJI
OPARTYCH NA SPOŁECZNOŚCI**

Rezultat D11.1 - Lokalne warsztaty i laboratoria obywatelskie

Co-funded by
the European Union

Deliverable No.	11.1
Wydarzenie	11
Autorzy	CAL
	Wkład wszystkich partnerów
Status	Finał
Data	30/06/2024

**Co-funded by
the European Union**

Niniejszy dokument odzwierciedla jedynie poglądy Autorów i Konsorcjum CO-GREEN. Ani Unia Europejska, ani Instytucja Finansująca nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Spis treści

Wprowadzenie.....	4
Arkusze opisu zdarzenia (EDS).....	5
Załączniki.....	12

Wprowadzenie

W ramach wydarzenia 11 w pierwszym etapie zorganizowano lokalne warsztaty w społecznościach Co-Green jako Open Space Technology (OST), aby utrzymać zaangażowanie członków społeczności i skupić się na tematach CO-GREEN i procesach partycypacyjnych. W szczególności lokalni uczestnicy wspólnie ustalali priorytety pilnych tematów, które były również poruszane w laboratoriach obywatelskich. Warsztaty OST zostały dostosowane do specyfiki lokalnej, w zależności od cech kulturowych i organizacyjnych. Pod koniec każdego lokalnego warsztatu zebrano opinie uczestników na temat poruszanych kwestii.

W kolejnym kroku wspólnie ustalone priorytety zostały przeanalizowane i opracowane w tak zwanych "laboratoriach obywatelskich", które zostały przeprowadzone przy użyciu otwartych technik partycypacyjnych, takich jak metoda world café. Laboratoria te były specyficznymi przestrzeniami, w których realizowano lokalne procesy deliberacji i współdecydowania. Dzięki procesowi partycypacji i współdecydowania z wykorzystaniem metod facylitacji f2f i online uzyskano następujące wyniki:

- oryginalna refleksja nad tematami Zielonego Ładu związanymi z lokalnymi problemami i pilnymi potrzebami;
- identyfikacja możliwych projektów/działań, które zasługują na uwagę, aby zarządzać priorytetami Zielonego Ładu z perspektywy spójności społecznej;
- opracowanie planu działania/mapy drogowej dotyczącej "wezwania społeczności do działania" i propozycji, które mają być przedstawione władzom lokalnym w celu podjęcia dalszych działań;
- realizacja zaplanowanych zielonych działań w ramach projektów Co-Green przygotowanych przez zielonych lokalnych aktywistów.

Arkusz opisu zdarzenia (EDS)

PROJEKT	
Uczestnik:	[1] - [Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej, CAL] [2] - [Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, UMK] [3] - [Sveuciliste U Rijeci, Filozofski Fakultet U Rijeci, UNIRI] [4] - [Udruga Zmergo, ZMERGO] [5] - [Forum Nazionale Terzo Settore, FNTS] [6] - [Universita degli Studi di Roma Tor Vergata, UNITOV] [7] - [Stowarzyszenie Euracademy, EURACADEMY] [8] - [Dimos Karditsas, MUNICIPALITY OF KARDITSA]
Numer PIC:	[946100365] [999836619] [998542057] [946199790] [924949612] [999844864] [921470707] [936282025]
Nazwa i akronim projektu:	[Wspólnotowe działania na rzecz zielonej transformacji] - [CO-GREEN]

OPIS WYDARZENIA	
Numer zdarzenia:	[11]
Nazwa wydarzenia:	UWOLNIENIE PROCESÓW AKTYWIZACJI OPARTYCH NA SPOŁECZNOŚCI: Lokalne warsztaty i laboratoria obywatelskie
Typ:	[warsztaty/laboratoria]
In situ/online:	[in situ].
Lokalizacja:	[Polska], [Górno - Krajno i Leszczyny, Starachowice, Elbląg] [Włochy], [Panebianco, Piazza Luigi De Matera - Cosenza, San Feliciano - Magione]. [Chorwacja], [Drenova - Rijeka, Opatija, Njivice] [Grecja], [Mouzaki - Karditsa]
Data(y):	[Polska]: 23.05; 19.06; 26.06; 27.06 [Włochy]: 25.05; 31.05; 1.06; 8.06; 15.06

	[Chorwacja]: 18.04; 7.05; 14.05; 15.05; 17.05; 28.05; 6.06 [Grecja]: 16.05; 17.06	
Strona internetowa (jeśli istnieje):	Polska: Aktualności: https://www.cal.org.pl/zadanie-11-wydarzenia-cogreen/ Wyjścia: https://www.cal.org.pl/zadanie-11-produkty-i-materialy-cogreen/ Włochy: Grecja: Chorwacja: Ogólna strona internetowa: https://zmergo.hr/co-green/ Strona internetowa wyników wydarzenia: •	
Uczestnicy		
Kobieta:	(Włochy: 76, Grecja: 81, Chorwacja: 57, Polska: 72)	
Mężczyzna:	(Włochy: 49, Grecja: 34, Chorwacja: 15, Polska: 37)	
Niebinarny:	4	
Z kraju 1 [POLSKA]:	109	
Z kraju 2 [WŁOCHY]:	129	
Z kraju 3 [CHORWACJA]:	72	
Z kraju 4 [GRECJA]:	115	
Łączna liczba uczestników:	425	Z całkowitej liczby krajów: 4
Opis		
<i>Przedstaw krótki opis wydarzenia i jego działań.</i>		
WARSZTATY LOKALNE <ul style="list-style-type: none"> • WŁOCHY - Magione <p>Konferencja "Jezioro Trasimeno: wyzwania i perspektywy", która odbyła się w dniach 15th czerwca, była ważnym wydarzeniem skupiającym się na dwóch głównych wyzwaniach środowiskowych zagrażających jezioru Trasimeno: skutkach zmian klimatycznych i zanieczyszczeniu mikroplastikiem. Spotkanie to stanowiło ważną okazję do zgromadzenia czołowych ekspertów z regionu i wspierania konstruktywnego i naukowego dialogu na temat wspólnego i coraz bardziej palącego problemu: suszy i zanieczyszczenia. Lokalna społeczność odegrała kluczową rolę w uczestnictwie w konferencji. Społeczność Magione (składająca się głównie z rybaków, osób zaangażowanych w sektor turystyczny i hotelarski lub przedsiębiorstw zależnych od turystyki) ma głęboki i namacalny związek z jeziorem Trasimeno. Dla tych ludzi jezioro jest nie tylko zasobem naturalnym, ale także centralnym elementem ich tożsamości kulturowej i lokalnej gospodarki. Udział w tematycznym okrągłym stole był wyjątkowo wysoki, co pokazuje, jak świadoma jest lokalna ludność w kwestiach środowiskowych i ich chęć przyczynienia się do znalezienia rozwiązań. Konferencja miała znaczący wkład w projekt Co-Green, którego głównym celem jest</p>		

promowanie zrównoważonych praktyk i zwiększanie świadomości ekologicznej wśród obywateli.

Jeziro Trasimeno, oprócz tego, że jest źródłem utrzymania dla wielu rodzin, jest prawdziwym hotspotem ekosystemu. Oznacza to, że jezioro stanowi obszar o dużym znaczeniu dla różnorodności biologicznej, goszcząc wiele unikalnych gatunków flory i fauny oraz zapewniając kluczowe siedliska dla różnych form życia. Jego ochrona jest zatem niezbędna nie tylko dla dobrobytu gospodarczego i społecznego lokalnych społeczności, ale także dla ochrony różnorodności biologicznej i równowagi ekologicznej regionu. Podczas konferencji eksperci z projektu Co-Green omówili poważne zagrożenia związane ze zmianami klimatu. Rosnące temperatury i malejące opady deszczu prowadzą do przedłużających się okresów suszy, zagrażając ekosystemowi jeziora i związanej z nim działalności gospodarczej. Jednocześnie zanieczyszczenie mikroplastikiem zostało zidentyfikowane jako pojawiający się problem, mający poważne konsekwencje dla jakości wody i zdrowia organizmów wodnych. Aktywny udział społeczności wzbogacił debatę o bezpośrednie doświadczenia i praktyczne sugestie. Społeczność Magione, głęboko związana z jeziorem Trasimeno, podzieliła się swoimi obserwacjami i obawami, oferując unikalną i cenną perspektywę. Ich obecność i zaangażowanie podkreśliły, że współpraca między obywatelami i ekspertami jest niezbędna do skutecznego sprostania tym wyzwaniom. Chęć ochrony jeziora Trasimeno i zachowania jego ekosystemu dla przyszłych pokoleń była oczywista, podkreślając znaczenie przyjęcia zrównoważonych środków i promowania większej świadomości ekologicznej wśród wszystkich zaangażowanych stron. Projekt Co-Green odegrał fundamentalną rolę w ułatwianiu tego dialogu i promowaniu przyjmowania praktyk odpowiedzialnych środowiskowo poprzez aktywny udział członków społeczności. W ten sposób konferencja stanowiła znaczący krok w kierunku bardziej świadomego i zrównoważonego zarządzania jeziorem Trasimeno, podkreślając kluczową rolę obywateli w procesie decyzyjnym i ochronie ich środowiska. Aktywny udział i zaangażowanie społeczności Magione były doskonałym przykładem tego, jak współpraca między nauką, zrównoważonymi projektami, takimi jak Co-Green, i społeczeństwem może prowadzić do innowacyjnych i wspólnych rozwiązań w celu sprostania wyzwaniom środowiskowym naszych czasów. Dzięki takim inicjatywom można mieć nadzieję na bardziej zrównoważoną przyszłość jeziora Trasimeno i wszystkich społeczności, które są od niego zależne. Zaangażowane strony: Gmina Magione, Pro Loco San Feliciano, Pro Loco Sant'Arcangelo, Uniwersytet w Perugii, Umbria24, Spółdzielnia Rybacka Jeziora Trasimeno, Muzeum Rybołówstwa.

- *Consenza*

Wydarzenie, które odbyło się 31st maja, miało miejsce na świeżym powietrzu, na głównym placu dzielnicy Panebianco w Cosenzy. Aktywiści społeczni poprowadzili uczestników w intensywnej i angażującej refleksji na temat koncepcji "uczestnictwa" i wielu różnych "form uczestnictwa". Pojawiło się silne pragnienie stworzenia nowych działań i narzędzi stymulujących uczestnictwo w celu dotarcia do większej liczby mieszkańców dzielnicy. Wśród różnych propozycji, które zostały omówione i udostępnione, pojawiło się silne pragnienie stworzenia muralu w centrum placu z motywami związanymi ze środowiskiem, wolnością i uczestnictwem. Podczas wydarzenia zaprezentowano również inny projekt, Api Social. Wraz z działaniami Cogreen zajmie się on kwestiami związanymi ze zmianami klimatu, sprawami środowiskowymi i kwestiami młodzieżowymi. Zaangażowane strony: Gmina Cosenza, Hoplà Cooperativa Sociale, Arci Servizio Civile Cosenza, Legambiente Calabria, Opificio delle volontà, Mediaterronia Tv, Arci Cosenza, Arci Red, Arci Dolcezze, Arci Sorborosso, Aipd Cosenza, Hello music academy.

• *CHORWACJA*

Warsztaty w Rijece w dniach 18th kwietnia opierały się na Open Space Technology, podczas których uczestnicy byli wspierani w przedstawianiu propozycji pilnych "zielonych" tematów w społecznościach lokalnych w celu ułatwienia współpriorytetyzacji tych, które zostaną uwzględnione w projekcie w kolejnych działaniach. Kluczowe tematy, które wyłoniły się z wdrożonej metody OST to:

1. Lokalna produkcja żywności - mieszkańcy kształtują jadalne miasto
2. Lokalna niezależność żywnościowa i bioróżnorodność - stare odmiany i bank nasion
3. Ciepło i słońce - energia obywatelska, strategia schronienia przed ciepłem
4. "Zielony" udział obywateli.

Omówiono kluczowych interesariuszy i możliwą współpracę, a także potencjalną wspólną kampanię publiczną potrzebną do podniesienia świadomości wśród jak największej liczby obywateli na temat "palących" zielonych tematów istotnych dla społeczności lokalnej. Z wyjątkiem mediów publicznych (internetowych i drukowanych), a także mediów społecznościowych, uczestnicy stwierdzili, że istnieje potrzeba opracowania i przeprowadzenia działań publicznych z silnymi, ukierunkowanymi komunikatami związanymi z mapowanymi kwestiami i tematami, aby odnieść się do ich znaczenia i poziomu priorytetu w działaniach na ich rzecz. Kampania powinna zaprosić i

zgrupować dużą sieć wszystkich różnych interesariuszy w celu wysłania jak najsilniejszego, najgłośniejszego przesłania, które dotrze do jak największej liczby odbiorców wśród społeczności, zachęcając ich do podjęcia działań i przyjęcia pozytywnych zmian w codziennym stylu życia w kierunku zrównoważonego rozwoju.

Głównym tematem warsztatów w Opatiji w dniach 7th maja była kwestia aktywnego udziału obywateli w kształtowaniu zrównoważonej społeczności i niskiego poziomu uczestnictwa obywateli w demokratycznych procesach decyzyjnych. Pomimo różnych metod angażowania obywateli, od demokracji bezpośredniej poprzez wybory, rady miejskie, komitety lokalne po proces konsultacji społecznych w sprawie różnych dokumentów polityki lokalnej, obywatele słabo reagują na te formy uczestnictwa. Kluczowym wykrytym problemem jest słaba i niewystarczająco jasna komunikacja między decydentami a obywatelami w celu zrozumienia procedur i ograniczeń nałożonych przez przepisy prawne i administracyjne w ramach lokalnej administracji publicznej, co regularnie pojawia się jako przeszkoda we wdrażaniu niektórych lokalnych interwencji, które są sprzeczne z interesami obywateli i kapitału prywatnego. Uczestnicy podkreślili kilka lokalnych kwestii, które powodują niezadowolenie mieszkańców z partycypacji - konkretyzacja wybrzeża, niszczenie środowiska i przyrody na rzecz inwestorów (budowa budynków mieszkalnych), spadek jakości życia mieszkańców spowodowany licznymi placami budowy i niszczeniem lokalnej infrastruktury (drogi, redukcja terenów zielonych itp.). Ponadto niski poziom zainteresowania decydentów i zrozumienia konsekwencji zmian klimatu, a także brak krótko- i długoterminowych polityk, tj. planów działania mających na celu łagodzenie i ograniczanie skutków zmian klimatu na poziomie lokalnym jako społeczności zależnej od zasobów naturalnych związanych z podstawową gałęzią gospodarki - turystyką - problemy rosnących i nagłych zmian ekstremalnych temperatur, podnoszenie poziomu i kwasowości morza, brak lokalnie uprawianej żywności, niewykorzystywanie słońca do produkcji energii elektrycznej oraz potencjał zrównoważonych zastosowań lokalnych (rowery elektryczne i skutery) zostały szczególnie zmapowane.

Podczas dynamicznej rozmowy, która odbyła się 17 maja w Njivicach, aby móc reagować na wyzwania związane z klimatem, spotkanie podkreśliło znaczenie szybkiego porzucenia paliw kopalnych i przejścia na zrównoważone alternatywy. Kluczowym aspektem dyskusji było to, jak zrównoważona jest energia odnawialna i jak jest utylizowana. Należy zwrócić szczególną uwagę na dzisiejsze sztuczki marketingowe przemysłu i polityków dotyczące "zrównoważonych" opcji, które według wszystkich badań i praktycznych przykładów są tak samo szkodliwe, jak obecni "twórcy" problemów, w których się znajdujemy. Utylizacja starych i wadliwych paneli słonecznych, śmigieł wiatraków (nie wspominając o zagrożeniu dla ptaków), akumulatorów do samochodów elektrycznych, a także ich wątpliwe zasilanie z klasycznych źródeł energii elektrycznej to tylko niektóre z kwestii poruszanych podczas dyskusji na temat alternatywnych i zrównoważonych sposobów produkcji energii elektrycznej i zależności od paliw kopalnych. Pandemie i wojny, choć dominują w przestrzeni medialnej, nie mogą odwracać naszej uwagi od istotnych problemów, które nas otaczają, a z jednej strony potrzebna jest większa odpowiedzialność mediów w informowaniu o polityce i kwestiach środowiskowych, a także wyższy poziom umiejętności informacyjnych. Największy odsetek osób słuchających i czytających nowe informacje i wiadomości stanowią ludzie młodzi do 25 roku życia. Jednak fakt, że nie oglądają oni głównych mediów i kanałów informacyjnych, ale korzystają z sieci społecznościowych i prywatnych serwerów, jest wezwaniem do reformy. Ich sceptycyzm wobec uczciwości mediów był badany przez 10 lat i władze polityczne powinny wziąć to pod uwagę, aby być jak najbliższej idei i celów młodych ludzi. Fakty naukowe ostrzegają, że przetrwanie młodych ludzi jest zagrożone. Aby być odpornym na zmiany, zadano pytanie, jak i ile, a odpowiedź brzmi, że musimy zmniejszyć zużycie energii o 4/5 na poziomie każdej osoby. Jako główne strategie, redukcja zużycia i lokalizacja zostały podkreślone jako kluczowe kroki w kierunku osiągnięcia tego celu. Wniosek jest taki, że powinniśmy aktywnie pracować nad stworzeniem zrównoważonej przyszłości dla nas wszystkich. Aby "polityka" zaakceptowała to wszystko i rozpoczęła znaczącą pracę w kierunku zielonej transformacji, klucz leży właśnie w młodych ludziach i ich zaangażowaniu. Konieczne jest edukowanie, zachęcanie i wspieranie większej liczby młodych ludzi do wchodzenia w sytuacje i przestrzenie, w których podejmowane są decyzje i rozwijane są pomysły.

- **GRECJA**

Warsztaty w Liceum Ogólnokształcącym w Mouzaki Karditsa w dniach 16th maja miały na celu zwrócenie uwagi na projekt Co-Green, podkreślając znaczenie udziału społeczeństwa i wsparcia zielonych aktywistów w lokalnych społecznościach dla udanej zielonej transformacji. Podczas warsztatów uczestnikom przedstawiono główne kwestie, które zostały już zidentyfikowane podczas poprzednich wydarzeń, a wszystkim rozdano kwestionariusz koncentrujący się na kwestiach zielonej transformacji dla Karditsy. Łącznie 51 uczestników wypełniło kwestionariusz, wyrażając priorytety swojej społeczności w kluczowych kwestiach środowiskowych. Priorytetem numer jeden okazało się zapobieganie skutkom nieekologicznego zarządzania, np. ochrona przeciwpowodziowa,

ponieważ Karditsa została zalana dwukrotnie w ciągu trzech lat. Wybór najbardziej skutecznego sposobu angażowania obywateli za pomocą różnych metod, takich jak spotkania publiczne, wywiady, kwestionariusze, grupy fokusowe i lokalne referenda wydawały się być wywiady i kwestionariusze. Na koniec uczestnicy wyrazili swoją opinię na temat najskuteczniejszego sposobu zachęcania do udziału społeczeństwa, który wykorzystuje aktywne i pasywne media, np. media społecznościowe, sms, e-maile, lokalną telewizję i radio.

- **POLSKA**
- **Górno**

W Starachowicach i Elblągu lokalne warsztaty i laboratoria obywatelskie zostały połączone w jednodniowe spotkanie opisane w części poświęconej laboratoriom obywatelskim.

LABORATORIA OBYWATELSKIE

- **WŁOCHY**
- **Magione**

Rankiem 25 maja, wraz z mieszkańcami Magione i młodzieżą z ESN Perugia, odbyła się specjalna operacja sprzątnięcia wzdłuż dróg i brzegów jeziora Trasimeno, w malowniczym miasteczku San Feliciano (Magione). Inicjatywa ta jest częścią kampanii Legambiente "Czyste plaże i dna morskie", ważnej mobilizacji mającej na celu podniesienie świadomości społecznej na temat ochrony środowiska przybrzeżnego i jeziornego oraz promowanie konkretnych działań w celu zwalczania niewłaściwej gospodarki odpadami i zaśmiecania. Kampania "Czyste plaże i dna morskie" ma na celu zbieranie porzuconych odpadów na plażach morskich i jeziornych, podnosząc świadomość społeczną na temat znaczenia dbania o ekosystemy i ich ochrony. Każdego roku tysiące wolontariuszy w całych Włoszech mobilizuje się do sprzątnięcia plaż, rzek i jezior, pomagając zwiększyć świadomość na temat zachowania naturalnego piękna naszego terytorium i środowiska. Kampania ta nie tylko promuje praktyczne działania porządkowe, ale także edukację i świadomość ekologiczną poprzez aktywne zaangażowanie lokalnych społeczności. Opieka i ochrona terytorium i otaczającego środowiska są szeroko uwzględnione w celach projektu Co-Green, który ma na celu zaangażowanie lokalnych społeczności we współprojektowanie i wdrażanie zrównoważonych praktyk, zgodnie z wartościami Europejskiego Zielonego Ładu. Dzięki projektowi Co-Green, aktywnemu w społeczności Magione, dążymy do przekształcenia kwestii środowiskowych w możliwości uczestnictwa i przyjęcia dobrych praktyk, które można powielać w innych miejscach. Wiele kluczowych celów projektu Co-Green zostało podkreślonych przez działania związane z oczyszczaniem i monitorowaniem:

1. Zaangażowanie społeczności: Zachęcanie obywateli do aktywnego udziału w działaniach na rzecz ochrony środowiska, wykorzystywanie poczucia współodpowiedzialności i współpracy między różnymi segmentami społeczeństwa.
2. Edukacja i świadomość ekologiczna: Promowanie świadomości na temat znaczenia ochrony środowiska, edukowanie uczestników w zakresie dobrych praktyk gospodarowania odpadami i wpływu zanieczyszczeń.
3. Wdrażanie zrównoważonych praktyk: Zachęcanie do przyjmowania zrównoważonych praktyk na poziomie lokalnym, takich jak redukcja odpadów, recykling, właściwe usuwanie odpadów i zwiększanie zasobów naturalnych, zgodnie z celami Zielonego Ładu.
4. Monitorowanie środowiska i gromadzenie danych: Opracowanie systemu monitorowania w celu gromadzenia danych na temat jakości środowiska i rodzajów odpadów (co najczęściej znajdujemy w pobliżu brzegów jeziora, odpady znalezione w pobliżu barów itp.)
5. Promocja nauki obywatelskiej: Zaangażowanie obywateli jest główną wartością dodaną działań, a także cennym narzędziem do bardziej świadomego i partycypacyjnego zarządzania zasobami naturalnymi. Sprzątnięcie 25 maja było kluczowym momentem świadomości i zaangażowania obywateli, elementy, które zawsze były w centrum naszych działań na całym terytorium regionalnym. Poprzez monitorowanie środowiska i kampanie sprzątnięcia stworzyliśmy model interwencji, który odpowiada na potrzeby terytorialne, ale także promuje naukę obywatelską, podejście, które przyczynia się do bardziej świadomego i partycypacyjnego zarządzania zasobami naturalnymi.

Zaangażowane strony: Gmina Magione i ESN Perugia.

W sobotę, 15 czerwca, wraz z Arci Magione, odbyła się znacząca operacja sprzątnięcia wzdłuż brzegów i na terenach zielonych San Feliciano. Inicjatywa ta, zorganizowana zaledwie trzy tygodnie po poprzednim wydarzeniu porządkowym, pokazuje stałą i rosnącą uwagę stowarzyszeń i społeczności Magione na ochronę ekosystemu jeziora Trasimeno. Aktywny udział społeczności był niezwykły: mężczyźni, kobiety, młodzież i dzieci połączyli siły dla wspólnego celu, tworząc atmosferę współpracy i dzielenia się. Sobotnia akcja nie była zwykłym sprzątnięciem, ale

prawdziwym momentem świadomości ekologicznej i edukacji. Wolontariusze zebrali 13 worków porzuconych odpadów, znalezionych wśród skał, w pobliżu jeziora oraz w miejscach gromadzenia się śmieci wzdłuż brzegu jeziora, takich jak ławki i stoły. Zaangażowanie wykazane przez uczestników było widoczne nie tylko w ilości zebranych odpadów, ale także w entuzjazmie i poświęceniu, z jakim stawili czoła temu wyzwaniu. Każdy wypełniony worek był małym, ale znaczącym krokiem w kierunku czystszej i zdrowszego środowiska, podkreślając znaczenie indywidualnej i zbiorowej odpowiedzialności za ochronę naszego naturalnego dziedzictwa. Działania Co-Green są konkretnym przykładem tego, jak współpraca między stowarzyszeniami i społecznością może prowadzić do wymiernych i pozytywnych rezultatów. Projekt wyróżnia się zdolnością do aktywnego angażowania obywateli, czyniąc ich protagonistami zmian i promotorami kultury zrównoważonego rozwoju. Takie integracyjne podejście nie tylko zwiększa świadomość ekologiczną, ale także wzmacnia poczucie przynależności i spójności społecznej. Sobotnie wydarzenie stanowiło ważny moment wymiany i refleksji na temat dobrych praktyk środowiskowych, pokazując, że dzięki wspólnemu wysiłkowi można coś zmienić. Inicjatywy takie jak ta nie tylko przyczyniają się do oczyszczania i ochrony przestrzeni naturalnych, ale także wzmacniają poczucie wspólnoty i współodpowiedzialności, co ma kluczowe znaczenie dla sprostania obecnym wyzwaniom środowiskowym. Jeśli chodzi o konkretne cele projektu Co-Green, sobotnie wydarzenie osiągnęło następujące cele:

1. Świadomość i edukacja w zakresie ochrony środowiska: Dzięki bezpośredniemu uczestnictwu wolontariusze zyskali większą świadomość lokalnych kwestii środowiskowych i najlepszych praktyk w zakresie ich rozwiązywania.
2. Zaangażowanie społeczności: Obecność obywateli w każdym wieku wzmocniła poczucie wspólnoty i promowała kulturę aktywnego uczestnictwa.
3. Redukcja lokalnych zanieczyszczeń: Zebranie 13 worków odpadów miało natychmiastowy i namacalny wpływ na czystość zaangażowanych obszarów, poprawiając jakość środowiska jeziora.
4. Promocja zrównoważonego rozwoju: Wydarzenie zachęcało do przyjęcia zrównoważonych zachowań, zarówno podczas trwania inicjatywy, jak i w codziennym życiu uczestników. Działania organizowane w ramach projektu Co-Green nadal są źródłem nadziei i konkretnych działań na rzecz ochrony środowiska. Dzięki aktywnemu uczestnictwu i zaangażowaniu coraz bardziej świadomych i zaangażowanych obywateli, projekt z powodzeniem osiąga swoje cele, promując kulturę zrównoważonego rozwoju i współodpowiedzialności. Przyszłe inicjatywy będą nadal podążać tą ścieżką, dążąc do dalszego zwiększania uczestnictwa i pozytywnego wpływu na terytorium.

Zaangażowane strony: ARCI Magione, Gmina Magione, AVIS Magione.

- *Consenza*

Wydarzenie z 1 czerwca to początek serii imprez zaplanowanych na czerwiec, lipiec i wrzesień. Zaproponowano wiele inicjatyw: pchli targ, warsztaty recyklingowe oraz warsztaty aktywnego i globalnego obywatelstwa. Aktywiści społeczni zarządzają wszystkimi procesami promocji inicjatyw i mają na celu wspieranie uczestnictwa w całej społeczności. 1 czerwca dwie inne społeczności z różnych dzielnic Cosenzy również wzięły udział w projekcie, prowadzonym przez aktywistów, którzy śledzili procesy uczestnictwa Cogreen.

8 czerwca odbyło się drugie wydarzenie Cogreen dla społeczności Panebianco. Frekwencja wzrosła, a wiele osób wykazało zainteresowanie działaniami Cogreen. Podczas wydarzenia 8 czerwca na placu umieszczono skrzynkę do zbierania pomysłów, przemyśleń i propozycji do wdrożenia w społeczności, w celu zapewnienia ciągłości działań projektowych. 8 czerwca rozpoczęło się kilka warsztatów, w tym sesje czytania na głos, warsztaty pisarskie, warsztaty fotograficzne oraz konkurs na ilustrowaną książkę o tematyce ekologicznej.

• *CHORWACJA*

Najważniejszym wnioskiem z 14 maja w Opatiji jest to, że ważne jest, aby stworzyć możliwości dla aktywnych, znaczących i radosnych doświadczeń, które motywują i wzmacniają młodzież do aktywnego wkładu w kształtowanie ich lokalnej społeczności w zrównoważony sposób. Młodzież w społeczności lokalnej musi odbudować zaufanie poprzez interaktywne, międzypokoleniowe, oparte na doświadczeniu i radosne działania, które dadzą im poczucie prawdziwego wpływu na życie otoczenia. Dlatego ważne jest, aby profesjonalni pracownicy młodzieżowi systematycznie pracowali z lokalną młodzieżą nad "zielonymi" tematami, oferując im możliwości sugerowania pomysłów, a następnie wspierając ich w planowaniu, rozwijaniu i wdrażaniu tych pomysłów, aby mieli bezpośredni i znaczący wpływ na kształtowanie odpornej społeczności.

28 maja w Opatiji, korzystając z technologii otwartej przestrzeni, uczestnicy zmapowali 6 potencjalnych map

drogowych, które mogłyby zostać wdrożone w lokalnej społeczności jako wkład obywateli w transformację:

1. Malowanie ciemnych powierzchni na biało w celu odbicia ciepła, ponieważ ciemny kolor pochłania ciepło, a w letnie dni w mieście podnosi temperaturę i zachęca do korzystania z klimatyzatorów. Takie miejsca powinny zostać zamalowane, a małe grupy powinny zostać zorganizowane w celu pomalowania ciemnej powierzchni białą farbą asfaltową. Publiczne zaproszenie może być wykorzystane do zaproszenia mieszkańców do zrobienia tego samego wokół ich domów (np. podłogi na balkonach, ściany zewnętrzne).
2. Szkolny ogród śródziemnomorski powstał dzięki darowiznom mieszkańców i pomocy wolontariuszy - rodziców, sekcji ogrodniczej Klubu 60+ i członków Zielonej Sieci.
3. Zbieranie owoców z opuszczonych drzew w centrum miasta, którymi nikt się nie opiekuje, właściciele są nieobecni lub nie są w stanie lub nie są zainteresowani ich zbieraniem, można wykorzystać w kuchni społecznej w Czerwonym Krzyżu. Można to zainicjować ogłoszeniem, aby obywatele mogli zgłaszać się, którzy chcieliby wyciąć swoje drzewa owocowe.
4. Instalacja kolektorów słonecznych na instytucjach publicznych i przestrzeniach należących do miasta.
5. Sąsiedzki pojemnik na kompost w celu zmniejszenia ilości odpadów i produkcji gazów cieplarnianych.
6. Ogród społecznościowy. Publiczne ogrody miejskie mogą przyczynić się do suwerenności żywnościowej - jednego z celów zrównoważonego rozwoju. Oprócz świeżych produktów organicznych, ogrodnictwo ma zarówno psychologiczny, jak i społeczny efekt i przyczynia się do zmniejszenia depresji i izolacji wśród seniorów. Zainteresowani obywatele zwrócą się do miasta o przeznaczenie na ten cel wolnych gruntów ornych. Możliwa mapa drogowa wdrożenia - po pracach przygotowawczych obejmujących zebranie zainteresowanych stron i lobbings, a następnie ogrodzenie działki, doprowadzenie wody, przepisy dotyczące korzystania z ogrodu i inne w razie potrzeby. Użytkownicy tego ogrodu mogliby ściśle współpracować z ogrodem szkolnym, tworząc bank nasion i grządki demonstracyjne.

15 maja w Drenova, jednej z największych dzielnic miasta Rijeka, grupa mieszkańców zebrała się, aby omówić rolę obywateli w lokalnej produkcji żywności i jej potencjał dla suwerenności żywnościowej, jednej z kluczowych kwestii i wyzwań w okręgu Primorje-Goranska. Wiele gospodarstw domowych w Drenova ma w swoich ogrodach dereń (lokalnie: Dren), a jednym z priorytetów lokalnej społeczności jest zachowanie tej starej, specyficznej, autochtonicznej odmiany, która przyczynia się do różnorodności biologicznej i bezpieczeństwa żywnościowego bezpośrednio przez obywateli poprzez uprawę żywności w ich ogrodach. Spotkanie służyło wymianie informacji, edukacji, wzmocnieniu pozycji na temat metod rozmnażania derenia, dwóch rodzajów rozmnażania przez agronomów, aby uczynić całą osadę jadalnym miastem w miniaturze i uświadomić wszystkim mieszkańcom znaczenie uprawy żywności, zachowania zdrowia gleby i starej odmiany.

Podstawą dyskusji w Rijece 17 maja jest fakt, że odnawialne źródła energii, takie jak energia słoneczna, wiatrowa, wodna lub geotermalna, są dostępne dla wszystkich jako dobra wspólne, a ich wykorzystanie w ramach projektów społeczności energetycznych w celu zaspokojenia podstawowych potrzeb energetycznych gwarantuje, że wyprodukowana energia, a tym samym osiągnięte korzyści, zostaną zatrzymane w naszych lokalnych społecznościach. Społeczności energetyczne umożliwiają obywatelom, przedsiębiorcom i sektorowi publicznemu inwestowanie w projekty energii odnawialnej i odgrywanie aktywnej roli na rynku energii. Stanowią one alternatywę dla komercyjnych przedsiębiorstw energetycznych i charakteryzują się otwartym i dobrowolnym uczestnictwem (członkostwem), bezpośrednią własnością obywateli, współpracą z lokalnymi małymi i średnimi przedsiębiorstwami oraz z jednostkami samorządu terytorialnego i demokratycznym zarządzaniem. Istotną różnicą między komercyjnymi przedsiębiorstwami energetycznymi a społecznościami energetycznymi jest zaangażowanie w społeczno-ekonomiczne i środowiskowe korzyści dla społeczności - a korzyści dla społeczności energetycznej są ważniejsze niż osiąganie zysków. Transformacja energetyczna może odnieść sukces tylko we współpracy wszystkich podmiotów, w której centrum znajdują się obywatele. Aby osiągnąć rozwój społeczności energetycznych i energetyki obywatelskiej w Chorwacji, należy opracować niniejszą mapę drogową:

1. Uczynienie procesu rejestracji społeczności energetycznych prostym i przystępnym cenowo dla grup obywateli, którzy nie są ekspertami (energetycznymi) oraz ustanowienie systemu wsparcia w tym procesie.
2. Zapewnienie wsparcia finansowego dla społeczności energetycznych z dostępnych funduszy z zastosowaniem zasad pomocy państwa w celu zmniejszenia ryzyka projektów społeczności energetycznych oraz zachęcania do ich rozwoju i stabilnego wzrostu.
3. Zapewnienie społecznościom energetycznym możliwości łatwego obniżenia rachunków za energię elektryczną dla swoich członków poprzez produkcję energii, dzielenie się energią bezpośrednio z członkami i zawieranie umów zakupu energii bezpośrednio z innymi podmiotami na rynku.

Uczynienie miast i gmin liderami rozwoju energetyki obywatelskiej poprzez zapewnienie zaangażowania obywateli

i społeczności energetycznych w projekty dotyczące energii odnawialnej na obszarach publicznych i dachach.

Na spotkaniu w Rijece, które odbyło się 6 czerwca, omówiono wzrost temperatury jako jedną z konsekwencji zmian klimatycznych i jego bezpośrednie konsekwencje dla turystyki i wszystkich powiązanych branż, na których przede wszystkim polegamy w naszym hrabstwie. Rok 2023 był najcieplejszym rokiem na Ziemi, odkąd prowadzone są pomiary. Pierwsze cztery miesiące tego roku są również najgorętsze w historii. Chorwacja należy do najbardziej wrażliwych klimatycznie obszarów Europy. Mimo to w Chorwacji nie ma wielu dyskusji (ani na szczeblu krajowym, ani lokalnym) na temat tego, jak zachowywać się podczas upałów, jak dostosować do nich procesy pracy, jak postępować w przypadku przeciężeń / awarii / systemów infrastrukturalnych, jakie działania planistyczne należy podjąć, aby zmniejszyć tragiczne konsekwencje. Wniosek jest taki, że konieczne jest połączenie wszystkich lokalnych inicjatyw i odpowiednich sieci we wspólny wysiłek, aby zachęcić innych obywateli do działania w celu wzmocnienia odporności na udar cieplny. Niezwykle ważne jest, aby publicznie mówić o śmiertelnych konsekwencjach pracy w warunkach narażenia na ekstremalne upały (w turystyce, w budownictwie, w rolnictwie i ogrodnictwie, w służbach komunalnych i ratowniczych... na zewnątrz), zwłaszcza w przypadku istniejących przewlekłych problemów zdrowotnych, a zwłaszcza w celu podjęcia działań zapobiegawczych i zachowań mających na celu złagodzenie skutków zmian klimatu. Niektóre z kluczowych wniosków, które przynoszą konkretne środki i plany mające na celu zapobieganie i ochronę, są następujące:

➤ *Schronienia przed upałem*

1. Dla ludzi - otwarte przestrzenie, w których porusza się lub przebywa duża liczba osób, powinny być chronione przed bezpośrednim działaniem promieni słonecznych za pomocą naturalnego lub sztucznego cienia. W przypadku grup wiekowych i/lub osób o ograniczonej sprawności, które mieszkają w pomieszczeniach, które nie są chłodzone, należy zapewnić publicznie dostępne miejsca, w których mogą się ochłodzić.
2. Dla zwierząt domowych i dzikich - zapewnić wystarczającą ilość wodopojów w zacienionych miejscach.

➤ *Infrastruktura*

1. Komunalne - Ponieważ szokom termicznym towarzyszy silny wzrost zużycia energii elektrycznej z powodu urządzeń chłodzących, a następnie często występują przerwy w dostawach z powodu przeciążenia sieci elektrycznych, dystrybutorzy energii elektrycznej powinni mieć plan odłączenia niektórych grup odbiorców, aby zapobiec całkowitej awarii sieci.
2. Społeczne - gdy zapowiadane są ekstremalne upały, ważne jest, aby mieć plan działania w domach dla osób starszych, w szkołach i przedszkolach, w szpitalach, podczas organizowania wydarzeń dla wielu osób w otwartych i zamkniętych przestrzeniach.
3. Służby interwencyjne - ponieważ w ekstremalnych upałach wzrasta zapotrzebowanie na służby interwencyjne, konieczne jest posiadanie zasad postępowania każdej służby w takich okolicznościach.

Dokumenty rozwojowe mają wysoki priorytet, aby stać się podstawą działań, które zapobiegą dalszemu pogarszaniu się stanu środowiska i umożliwią jego regenerację oraz tworzenie struktur, które mogą chronić ludność przed zakłóceniami, które już zostały zrobione i o których wiemy, że będą działać przez dziesięciolecia.

• **GRECJA**

Uczestnikom laboratorium w ANKA SA Karditsa w dniach 17th czerwca przedstawiono projekt CO-Green: cele, działania, przepływ pracy, procesy partycypacyjne, rolę i szkolenie zielonych aktywatorów oraz wyniki dotychczasowych działań. Ponadto rozdano 45 kwestionariuszy, na które udzielono odpowiedzi na miejscu i które poddano dyskusji. Zgodnie z jednomyślną opinią uczestników, ważną kwestią dla społeczności jest zapobieganie skutkom nieekologicznego zarządzania, a w szczególności ochrona obszaru przed powodzią spowodowanymi ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi. Ponadto zrównoważona mobilność jest kwestią niezbędną do sprostania współczesnym wyzwaniom, takim jak zmiany klimatu, zanieczyszczenie i zatory komunikacyjne. Promowanie alternatywnych metod transportu, inwestowanie w przyjazną dla środowiska infrastrukturę oraz edukowanie i podnoszenie świadomości społecznej to środki, dzięki którym można osiągnąć zrównoważoną mobilność w Karditsa. Chociaż uczestnicy byli w większości pozytywnie nastawieni do udziału w wydarzeniach publicznych związanych z kwestiami środowiskowymi w regionie, wyrazili pogląd, że nie ma wystarczających informacji na ich temat i nie wierzą, że procesy te są skuteczne. Większość nie uczestniczy w organizacjach ekologicznych działających w społeczności, co wynika z braku informacji o istnieniu takich organizacji i kwestiach, którymi się zajmują. Dostępny czas jest kolejnym czynnikiem hamującym uczestnictwo w organizacjach środowiskowych. Na koniec uczestnikom przedstawiono dwa plany działania Wydarzenia 10: "Pilotażowe działanie na rzecz

wykorzystania pozostałości biomasy leśnej w obszarze kompetencji Departamentu Leśnictwa w Mouzaki" oraz "Usuwanie odpadów z gospodarstw domowych z obszarów dotkniętych złą pogodą Daniel" i dano im możliwość analizy i dyskusji. Wyjaśniono, że rolą Zielonych Aktywatorów jest rozwijanie wspólnej świadomości kluczowych zagadnień i tematów proponowanych przez Zielony Ład, zachęcanie organizacji i osób fizycznych do odgrywania aktywnej roli w procesach innowacji społecznych wdrażanych w ich społecznościach oraz ułatwianie dialogu w każdej społeczności.

- **POLSKA**
- **Górno**

W Górnie warsztaty lokalne i laboratorium obywatelskie połączono w całodniowe spotkania 19th i 16th czerwca w gminie Górno odbyły się warsztaty lokalne i obywatelskie. Skierowane były do wszystkich mieszkańców gminy, dlatego zaplanowano je w różnych sołectwach. Warsztaty składały się z kilku części. Odbył się wykład na temat stanu środowiska, potrzeby segregacji odpadów, odzysku surowców i recyklingu, po którym nastąpiła otwarta dyskusja w formie OST. Podczas quizu "Zgadnij jak długo się rozkładam?" uczestnicy losowali karteczki z pytaniami i próbowali odgadnąć czas rozkładu różnych śmieci. Kolejną częścią były warsztaty z segregacji odpadów do pudełek oznaczonych kolorami: czarnym, brązowym, niebieskim, zielonym i żółtym. Uczestnicy zostali podzieleni na zespoły i musieli określić, co z zebranych odpadów wrzucą do którego pojemnika. Swoją decyzję musieli uzasadnić. Za każdy prawidłowy wybór przyznawany był punkt. Drużyna z największą liczbą punktów otrzymała w nagrodę zestaw nasion do wysiania. Spotkania zakończyły się wspólną dyskusją pod hasłem "Z czego mogę zrezygnować i czego nowego nie kupować?".

Cele tych warsztatów/spotkań były następujące:

- podnoszenie świadomości ekologicznej,
- praca społeczna.

Wyniki są następujące:

- zwiększona wiedza na temat ekologii,
- Zwiększona zdolność do prawidłowej segregacji śmieci,
- poprawa relacji,
- zwiększenie umiejętności współpracy,
- nabycie umiejętności świadomego kupowania rzeczy i produktów, które są niezbędne, aby ich nie marnować.

- **Starachowice**

W Starachowicach warsztaty lokalne i laboratorium obywatelskie zostały połączone w jedno całodniowe spotkanie w dniu 27th czerwca. Spotkanie miało na celu podsumowanie i zebranie dotychczasowych działań, zidentyfikowanie problemów i wyzwań przed etapem realizacji głównych działań, tj. wydania książki o tematyce ekologicznej, nasadzeń w ogrodzie społecznościowym Uniwersytetu Trzeciego Wieku oraz ogrodzie ziołowym w społeczności przy ulicy Ostrowickiej.

W ostatnich tygodniach miały miejsce kolejne etapy działań projektowych w gminie Starachowice:

- konkurs na bajki ekologiczne i ilustracje do książki pt. "Starachowickie eko-bajki dla najmłodszych". Wpłynęło 13 prac autorstwa 8 seniorów oraz 15 prac plastycznych dzieci, które będą ilustracjami do książki. Autorzy prac otrzymali w nagrodę vouchery na bilety do kina Helios. W lipcu zwrócimy się do wybranych wydawnictw z prośbą o przygotowanie oferty na wydanie książki w nakładzie min. 150 egzemplarzy. Książka powinna być gotowa do końca września.
- W porozumieniu z Sekcją Ekologiczną Uniwersytetu Trzeciego Wieku (UTW) w Starachowicach ustalono, jakie rośliny powinny zostać posadzone w Ogrodzie Społecznym UTW. Rośliny zostaną posadzone 28.06.2024 roku. Ogród wzbogaci się o około 25 nowych krzewów i drzew ozdobnych.
- po uzyskaniu zgody Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, planowane jest również zainstalowanie w ogrodzie UTW tablicy edukacyjnej o ekologii i zielonej energii o wymiarach 1 x 1,2 m
- założenie ogródka ziołowego we wspólnocie przy ul. Ostrowieckiej nastąpi po ustaleniu kosztów wydania książki, aby oszacować, ile pieniędzy można przeznaczyć na ten ogródek.

- **Elbląg**

W Elblągu warsztaty lokalne i laboratorium obywatelskie zostały połączone w jedno całodniowe spotkanie 23th maja. Spotkanie w pierwszej części miało na celu 1) podsumowanie dotychczasowych prac projektowych; 2)

identyfikację głównych celów i potencjalnych zagrożeń na obecnym etapie projektu; 3) przygotowanie do laboratorium obywatelskiego. W ramach laboratorium obywatelskiego w Elblągu zaplanowano konsultacje społeczne z mieszkańcami rejonu ulicy Stawidłowej, gdzie w ramach projektu planowana jest rewitalizacja pasa zieleni przy odnodze kanału miejskiego. Uczestnicy projektu przedyskutowali i uzgodnili plan konsultacji, a także ich cel przedmiotowy (w formie pytań badawczych). Konsultacje zaplanowano w oparciu o dwa narzędzia: 1) badanie ankietowe rozesłane do mieszkańców (dotyczące m.in. jakości życia lokalnej społeczności, jej potrzeb, opinii na temat proponowanego projektu) oraz 2) scenariusz indywidualnych wywiadów z mieszkańcami. Ponadto przygotowano materiały promocyjne (dla uczestników konsultacji oraz promujące samo wydarzenie). Uzgodniono również kwestie logistyczne związane z organizacją konsultacji. Omówiono również bieżący przebieg projektu, z naciskiem na działania związane z jego finalizacją (zagospodarowanie terenu wokół kanału, tj. koordynacja współpracy z partnerami, projekt terenu, zakup niezbędnych materiałów).

Druga część spotkania opierała się na konsultacjach społecznych wokół działań projektowych. 23 maja odbyło się spotkanie zielonych aktywistów z mieszkańcami okolic ulicy Stawidłowej, gdzie w ramach projektu planowana jest rewitalizacja pasa zieleni przy odnodze kanału. Teren ma zostać zagospodarowany drzewami, krzewami ozdobnymi czy ławkami do wypoczynku. Konsultacje miały na celu 1) uzyskanie opinii mieszkańców na temat samego pomysłu i specyfikacji technicznej projektu; 2) promocję projektu, także w kontekście szerszych polityk europejskich; 3) promocję idei zrównoważonego i zielonego rozwoju oraz aktywności obywatelskiej w skali lokalnej. Aby osiągnąć pierwszy cel, przeprowadzono szereg wywiadów z mieszkańcami na podstawie przygotowanych harmonogramów wywiadów. Mieszkańcy biorący udział w konsultacjach wypełnili również ankiety przygotowane podczas warsztatów. Drugi cel został osiągnięty poprzez wywiady z mieszkańcami oraz prezentację materiałów zawierających główne założenia projektu. Wymiar promocyjny miały również materiały informujące o konsultacjach. Trzeci cel został osiągnięty poprzez dystrybucję materiałów. Rozmowy w nieformalnej i przyjaznej atmosferze na temat jakości życia w dzielnicy oraz wspomnienia przywoływane przez niektórych mieszkańców pomogły zbudować lub wzmocnić zarówno społeczne korzenie uczestniczących w projekcie instytucji, jak i relacje w samej społeczności lokalnej. Przygotowano obszerną dokumentację wydarzenia w postaci zdjęć i materiałów wideo. Kolejne spotkanie konsultacyjne zaplanowano na lipiec.

Projekt CO-GREEN jest finansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

